

Полікомпонентний концепт «Якості та стани людини» в сучасній англійській мові

А. М. Удовіченко, С. А. Остапенко, В. М. Зінченко

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган_барановського, Кривий Ріг, Україна
Corresponding author. E-mail: udovichenko@donnuet.edu.ua

Paper received 03.04.20; Accepted for publication 23.04.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2020-226VIII68-13>

Анотація. Дана стаття присвячена вивченню лінгвістичних особливостей полікомпонентного концепту «Якості та стани людини» в сучасній англійській мові, що є складною ментальною структурою і представлений з одного боку окремими лексико-семантичними групами, а з другого – метафоричними схемами. Концепти можуть розглядатися як база для лексичного членування словникового складу, який є складною системою різнорангових підсистем. У даній роботі дослідження проводиться на мікрорівні у руслі когнітивної семантики, об'єктом якої є одиниці лексичного рівня. Це дозволило авторам виявити й описати специфіку асоціативних зв'язків, властивих народу, що розмовляє тією, чи іншою мовою.

Ключові слова: концепт, полікомпонентний концепт, якість, стан, людина.

Вступ. Концепт є важливим поняттям сучасної лінгвістики, що може досліджуватись у двох напрямках. Згідно з першим концептом визначається як одиниця ментального плану, одиниця лінгвокультурологічна, згідно з другим – як одиниця, що відбиває у мові результати ментальної діяльності, для чого доцільно застосовувати аспекти теорії концептуальних полів. Для структурування концепту необхідно урахувати всі релевантні для мовного вокабуляру семантичні відношення його одиниць. З одного боку, концепт є часткою дійсності, що виділяється у людському досвіді й що теоретично має у даній мові відповідності у вигляді більш чи менш автономної лексичної мікросистеми. З іншого боку – це сукупність слів і висловів, що складають тематичний ряд, слова і вислови мови, що у своїй сукупності покривають певну ділянку значень.

Як відомо, лексика є найбільш динамічною стороною мови. Вона являє собою найменший ступінь абстракції, оскільки слово завжди предметно і концептуально орієнтоване й утворюється з наявних у мові елементів. У роботі ми розглядаємо концепт «Якості та стани людини», який співвідноситься з певними лексико-семантичними групами або метафоричними одиницями, що є численними і цікавими складовими англійського вокабуляру як у пізнавальному, так і в суто лінгвістичному плані. Поняття «якості» та «стани» використовуються в широкому смислі слова для позначення якостей людини як внутрішніх, так і фізичних, а станів як взагалі екзистенційних та емоційно-психічних.

Актуальність роботи полягає у необхідності ретельного аналізу окремих підсистем англійського вокабуляру як ментальних утворень, концептуальних галузей, які на сучасному етапі не є повністю дослідженими, оскільки мова знаходиться у стані постійного розвитку і постійно збагачується новими одиницями.

Короткий огляд публікацій за темою. Представниками когнітивного підходу в семантиці є переважно американські вчені Р. Джекендофф, А. Гольдберг, Дж. Лаккофф, Р. Лангакер, Б. Рудзка-Остін, Л. Талмі, Дж. Тейлор, Ч. Філлмор, Ж. Фоконьє, А. Ченкі.

У вітчизняному мовознавстві проблемами когнітивної лінгвістики займаються Ю. Апресян, М. Болдирев, І. Бровченко, О. Воробйова, С. Жаботинська, В. Карасик, М. Кочерган, Т. Луньова, В. Манакін, Т. Радзівська, М. Полужин, Й. Стернін, Г. Уфимцева, М. Цегельська.

Метою статті є дослідити лінгвістичні особливості лексичних угруповань, об'єднаних концептом «Якості та стани людини».

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження послужили лексичні одиниці, об'єднані поняттям якостей та станів людини, добраних із частотних та тлумачних словників англійської мови. Для розв'язання поставлених завдань був використаний такий комплекс методів дослідження: аналіз наукової літератури, компонентний, семантичний аналіз, аналіз за словниковими дефініціями, а також елементи статистичного методу.

Результати та їх обговорення. Когнітивна лінгвістика – це сучасна галузь філології, що розглядає проблеми мови крізь призму когніції, або пізнання. В ній пізнавальна діяльність людини розуміється як установлення смислу мовного вираження, його трактовка та інтерпретація в процесі комунікації. У когнітивній лінгвістиці концепт є ключовим поняттям. Але воно має різне, часом прямо протилежне тлумачення.

Щоб зрозуміти сутність концепту, дослідження, що цьому присвячені, можна поділити на дві групи. Основне завдання у роботах першої групи полягає у визначенні концепту як одиниці ментального плану [3, с. 283]. Уважається, що індивід оперує цією одиницею в процесі мислення й комунікації. Дослідники прагнуть установити місце концепту і ряді інших ментальних утворень, таких як поняття, уявлення, значення, зміст, фрейм й інші. При цьому встановлюється існування концепту у свідомості людини або поряд з перерахованими вище ментальними утвореннями, або ставиться знак рівності між концептом і всіма цими сутностями, або ж деякими з них. Такі дослідження орієнтовані на мислячого індивіда й моделюють його ментальну діяльність і її закономірності на основі аналізу мовних фактів. Вони виходять із постулату про те, що теорія когнітивної семантики повинна зображувати те, що насправді відбувається в нашому розумі. Цей напрямок можна назвати, скориставшись визначенням В. Дем'янкова, когнітивною теорією особистості [2, с. 17]. У цьому напрямку проводиться, наприклад, визначення метафоричних схем, або когнітивних метафор.

У рамках другого напрямку дослідження орієнтовані не стільки на моделювання когнітивної діяльності людини й виділення концепту як одиниці цієї діяльності, скільки на аналіз відбиття в мові її результатів. Суб'єктом

когнітивної діяльності виступає не індивід, а мовний соціум. Тому другий напрямок можна назвати когнітивною теорією соціуму. Концепт являє собою знання про той або інший об'єкт, що закріпилося в семантиці мовних одиниць і входить як складова до мовної картини світу народу. Опис концепту припускає дослідження мовної семантики під певним кутом зору.

У широкому сенсі слова когнітологія досліджує різні типи концептів, до яких можна віднести схеми, домени (фрейми), сценарії, образи сприйняття. Наприклад, американський дослідник М. Мінський [12] розробив теорію фреймів. Фрейм, на його думку – це свого роду основа пам'яті, він подібний анкеті з численними рубриками (терміналами), які мають бути заповненими й до яких можна додавати інформацію іншого типу. І. Чекулай та Прохорова О. застосовують у цьому ж значенні термін «домен» [8, с. 109]. Фрейми (домени) є структурами даних для представлення стереотипної ситуації. Вони різноманітні. Верхні рівні – постійні величини, або семантичні інваріанти. Більш низькі мають багато підструктур з конкретними одиницями, об'єднаними цим інваріантним значенням.

Слід зазначити, що дослідники концептів вводять також поняття категоризації як способу пізнавальної діяльності людини, що дозволяє класифікувати всі явища та об'єкти світу, що нами сприймається. Категоризація є динамічним процесом, сутність якого можна пояснити на основі принципу альтернативного фреймінга як результату конструювання смислу на основі співвіднесення об'єкту оцінки з різними галузями знань. Різні лексеми можуть репрезентувати одну й ту ж саму сутність, але осмислюється ця сутність відносно різних фреймів (або когнітивних галузей).

У когнітивній лінгвістиці можна виділити явища макрорівня та мікрорівня. На макрорівні предметом когнітивної лінгвістики є дискурс, текст в контексті, в єдності внутрішніх та зовнішніх, екстралінгвістичних факторів. На мікрорівні когнітивна лінгвістика і її спеціальний розділ – когнітивна семантика – зосереджені на вивченні співвідношення ментальних і вербально виражених концептів.

У даній роботі дослідження проводиться на мікрорівні у руслі когнітивної семантики, об'єктом якої є одиниці лексичного рівня. Лексичний склад сучасної англійської мови є досить численним і різноманітним. Тому природно виникало питання, чи його одиниці ізольовані, чи їх треба розглядати як структуровану систему, що складається з взаємозалежних підсистем або угруповань слів. Системний підхід до цієї проблеми зумовив виникнення різних лексичних класифікацій. Члени окремих підсистем мають певні загальні риси, які відрізняють їх від членів інших лексичних підсистем.

Одиниці, об'єднанні одним концептом, що лежить в основі значення слова, можна розглядати в рамках теорії концептуальних полів, під котрими розуміються тісно зв'язані сектори вокабуляра, кожний з яких характеризується загальним поняттям. Наприклад, слова *capable, unable, gifted, talented* складають концептуальне поле «active ability».

Окрім власне концептуальних полів виділяються також: морфосемантичні поля, для елементів котрих характерні як семантична близькість, так і загальні афікси та основи; асоціативні поля, що досліджуються в межах

психолінгвістики і для яких характерно об'єднання навколо слова-стимулу певних груп слів-асоціатів, які виявляють значну ступінь однорідності; граматичні поля, представлені у мові як граматичними одиницями, так і одиницями, що знаходяться на межі парадигматики та синтагматики (вільні та напіввільні словосполучення); синтагматичні поля – словосполучення та інші синтаксичні одиниці як прояв семантичної сумісності їх компонентів [6, с. 381]. Зазначені угруповання також пов'язані з ментальними процесами, з концептуальною сферою.

Домен «Якості та стани людини» є досить численним і структурно розгалуженим. Тому в даній роботі ми обмежуємося декількома концептами, представленими певними лексико-семантичними групами англійських лексичних одиниць, які за денотативною віднесеністю є досить різноманітними. При семантичному аналізі концепту «Якості та стани людини» (як і одиниць інших концептуальних полів) доцільно користуватися методом компонентного аналізу. Його сутність зводиться до розкладання значення лексико-семантичного варіанта на ряд певним чином організованих компонентів. Їх виділення спирається на протиставлення лексичних значень, оскільки теоретичною основою методу є загальна ідея про розрізняльний характер мовних одиниць. Компонентний аналіз базується на аналізі словникових дефініцій, що, в свою чергу, дає можливість застосовувати перефразування та семантичне розгортання.

Зупинимося на особливостях структурування концепту «Якості та стани людини» засобами метафоричних схем.

Метафоризація, за концепцією Дж. Лакоффа, заснована на взаємодії двох структур знань – когнітивної структури «джерела» (source domain) і когнітивної структури «цілі» (target domain). У процесі метафоризації деякі галузі цілі структуруються за зразком джерела, тобто має місце «метафорична проекція» (metaphorical mapping) або «когнітивне відображення» (cognitive mapping). Галузь джерела в когнітивній теорії метафори – є узагальненням практичного життя людини у світі. Знання в галузі джерела організовані у вигляді «схем образів» (image schemas), тобто відносно простих когнітивних структур, що постійно продукуються в процесі взаємодії людини з дійсністю. Стійкі відповідальності між галуззю джерела та галуззю цілі, фіксовані в мовній та культурній традиції даного суспільства, одержали назву «концептуальних метафор» [4].

Крім терміна «концептуальна метафора», використовується термін «прототипна метафора». М. Лапшина [4] та Є. Іванова [3] застосовують його для позначення стійких метафоричних переносів. Прототипна метафора – це стійкий семантичний інваріант, якась узагальнена схема регулярних переносів у семантиці слів.

Таким чином, метафори репрезентуються у вигляді схем, або формул. Звичайно ліворуч указується тема – та сфера, що йменується за допомогою метафори. Праворуч – образ, та сфера, що використовується для назви іншої. Сфери зв'язані дієсловом *is / are* [10].

Розглянемо концептуальні метафори на позначення якостей та станів людини на конкретних прикладах.

Так, в мові дуже широко представлена зоосемічна метафора. Вона репрезентується у вигляді узагальненої схеми «Man is an Animal». Людина здавна перебувала в

тісному зв'язку із тваринним світом, у якийсь час розглядала себе як безпосередню частину цього світу. Тому зіставлення людини й тварини, використання найменувань тварин для номінації людини зовсім природно.

При аналізі конкретних випадків реалізації цієї метафори можна виявити цілий ряд повторюваних метафоричних тем або метафоричних переносів. Наприклад, «хижа тварина > жорстока людина», «кінь > чоловік».

Аналізуючи метафору “*to be at the end of one’s tether*” (бути на грані), ми бачимо, що стан людини описується через стан тварини, що натягнула свою прив’язь (*tether*), людина бачиться через образ тварини. Отже, темою є людина (*man*), образом - тварина (*animal*), ми можемо написати “*man is an animal*”. Можна записати цю формулу українською мовою, опускаючи дієслово-зв’язку: «людина – тварина». Іноді у формулі на першому місці стоїть образ, при цьому вказується напрямок переосмислення – «тварина > людина».

Прототипні (концептуальні) метафори можна досліджувати залежно від конкретної епохи. Так, типовим для середньоанглійського і раннього новоанглійського періодів було метафоричне переосмислення найменувань хижих тварин і птахів [3, с. 68]. У цей період діє прототипна метафора «хижа тварина / хижий птах > жорстока людина». Слова *wolf, tiger, vulture* здобувають значення «жорстока людина». Іншою прототипною метафорою цього часу є «змія > підла, підступна людина». Таке значення з’являється в словах *snake, viper, serpent*.

Прототипні метафори міняються від епохи до епохи. Їхнє дослідження дозволяє описати риси світосприймання, властивого людям того або іншого часу.

У середньо- і новоанглійській періоди існує прототипна метафора «нехижий птах > нерозумна людина». Слова *woodcock, pigeon, snipe, gull, goose, gander, cuckoo, coot* тощо здобувають значення «дурень».

У двадцятому столітті з’являється метафора «птах > донощик», зв’язана зі сленговим значенням дієслова *to sign* про – «доносити». Слова *bird, canary, nightingale, pigeon* здобувають значення «донощик, стукач» [11; 13].

Аналіз метафоричних переносів показує, що в більш ранню епоху метафора будувалася на знанні внутрішніх якостей, властивих птахам. Так, вальдшнеп (*woodcock*), голуб (*pigeon*), зозуля (*cuckoo*), гусак (*gander*) і ряд інших птахів уважалися нерозумними, звідси й значення «нерозумна людина». Пізніше метафоричні переноси стали базуватися на зовнішніх характеристиках птахів. Так, слово *magpie* (сорока) здобуває значення «єпископ» тому, що її розцвічення нагадує чорно-біле одіяння єпископа англійської церкви. Такого роду аналіз показує, що раніше звички птахів були краще відомі людям, люди були більше близькі тваринному світу, згодом це знання втрачається, у метафору утягуються лише ті характеристики, які відразу помітні [5].

Прототипні метафори різні в різних функціональних підсистемах мови (нейтральному шарі лексики, розмовній лексиці, сленгу, жаргоні). У якихось підсистемах та або інша метафора може взагалі не зустрічатися або зустрічатися в одиничних випадках, у якихось, навпаки, її продуктивність велика.

Найбільше інтенсивно мовні процеси, у тому числі й розвиток семантики слів, протікають у розмовній і зниженій розмовній лексиці [1, с. 74]. Розглянемо приклади

прототипних метафор, що реалізуються у цих лексичних шарах.

Різновидом концептуальної метафори “тварина > людина” є метафора “тварина > професія, заняття”:

bull – a policeman;
mole – a secret agent;
cockroach – a small businessman.

У даних випадках зневажливе ставлення до представників зазначених професій проявляється через їх людські якості, які можна вважати імпліцитно закладеними у такі найменування.

Різновидом базової метафори «предмет > людина» є прототипна метафора «гастрономічний продукт > приваблива жінка»:

cheese > one’s girlfriend; an attractive young woman;
biscuit > an attractive young woman;
dish > an attractive female;
peach > a pretty young woman.

Передача якостей та станів людини за допомогою метафор – досить поширене явище у будь-якій мові. Окрім наведених вище прикладів наведемо часні підвиди прототипної метафори «тварина > людина»:

ass > a stupid person;
chicken > an inexperienced person;
cock > a leader;
dog > a mean, contemptible person;
donkey > a foolish, obstinate person;
lion > a person of courage and strength;
monkey > a mischievous or imitative person;
parrot > a person who mechanically repeats the words or acts of others, usually without understanding;
pig > a griddy person;
sheep > a timid, meek person.

Об’єктом порівняння в рамках концептуальних метафор може виступати також і власне ім’я, зокрема відомої людини або відомого літературного персонажу [9]. Наприклад:

Cicero > an eloquent person;
Don Juan > a seducer;
Don Quixote > a chivalrous but unrealistic person;
Othello > a jealous person;
Vandal > a person who destroys out of ignorance (after the name of a Germanic tribe);
Lady Bracknell > a prim, conceited woman;
Becky Sharp > a cynical social climber.

Концептуальні метафори виявляються також і у складі фразеологічних одиниць. Це ті ж базові метафори, що й у лексиці, де, наприклад, також широко представлена метафора “*man is an animal*”:

a dog in the manger (собака на сні);
a guinea pig (піддослідний кролик);
to agree like cat and dog (не ладити);
like a bear with a sore head (у поганому настрої).

Прототипні метафори, реалізовані у фразеології, можуть збігатися й розрізнятися з лексичними прототипними метафорами.

Як і в лексиці, у фразеології присутня метафора «княжка > дівчина, жінка». У лексиці слова *fully, mare* мають значення “a woman, a girl”. Аналогічне значення присутнє у фразеологізмі “*the grey mare*”, що виник на основі прислів’я “*The grey mare is a better horse*”.

Можна відзначити й деякі розходження. Слово *hen* має значення “*a woman, usually over 30*”. У фразеології маються *hen party, hen night* (дівич-вечір напередодні весілля). Компонент *hen* у складі фразеологізму також асоціюється з жінкою, але з жінкою молодою, з дівчиною, на відміну від самостійного слова *hen*. У прислів’ї “*It’s a sad house where the hen crows louder than a cock*” компонент “*hen*” асоціюється із дружиною та її певними якостями.

Властивий лексиці метафоричний перенос часто у фразеології не зустрічається. Так, вищенаведені слова *whale, walrus, shrimp, elephant* не беруть участь у складі фразеологізмів для номінації особи за якісною ознакою. Але прототипна метафора «тварина > зовнішня характеристика людини > якість людини» у фразеології присутня. Наприклад, *ugly duckling*. Якість у таких випадках виявляється і через зовнішню схожість з твариною і певною якістю, що нерозривно пов’язана зі схожістю.

Для фразеологічних одиниць із компонентами-найменуваннями тварини характерна метафора «тварина > емоційний або соціальний стан людини»:

cat-and-dog existence (the state of constant quarreling);
nervous as a cat (very nervous);
like a cat that’s got the cream (very pleased);
like a cat on hot bricks (very nervous);
the black dog is on one’s back (to be in the state of melancholy);
like a dog with two tails (very pleased);
a sad dog (a sullen person);
a sacred cow (an inviolable person);
a great lion (a famous person).

На відміну від слів, тут метафоричному переосмисленню переосмисленню підлягає ціла ситуація, хоча образ тварини й виступає стрижневим елементом цієї ситуації.

Поширена метафора «тварина > манера поведінки людини»:

a bull in a china shop (a clumsy person);
to be on the high horse (to put on airs);
a lone wolf (a person who prefers to be independent of others).

Ряд англійських фразеологізмів містить метафору «тварина > риса характеру людини»:

like a cat in a strange garret (about a timid, meek person);
a dirty dog (a mean person);
a dull dog (a boring person);
a dumb dog (a taciturn person);
a tame cat (a weak-willed person).

Іноді тварина не згадується безпосередньо, а тільки мається на увазі. У внутрішній формі фразеологічної одиниці описуються характерні звички цієї тварини. Наприклад, *to bury one’s head in the sand* (не бажати бачити дійсного положення справ). Страуси ховають голову в піску, коли їх переслідують. Вони не бачать тоді того, хто їх переслідує, й уважають, що їх теж не видно. Через звички страуса описується поведінка людини, але слово *ostrich* у зовнішній формі фразеологізму відсутнє.

Із фразеологічною одиницею взагалі може бути зв’язано кілька концептуальних метафор. Це пояснюється тим, що фразеологічна одиниця являє собою досить складне за організацією семантичне ціле. Наприклад, *to strike a chord* (зробити що-небудь, виразити думку або ідеї, які люди розуміють і підтримують, і що викликають

в них певні емоції) співвідноситься з декількома концептуальними метафорами: емоції – це струни; торкнутися / викликати емоції – це ударити в струни > емоційний вплив – це фізичний дотик.

У прислів’ях, як і у фразеологізмах зі структурою словосполучення, проявляється зіставлення людиною себе і тварин. Так, нещира людина порівнюється з кішкою: *The cat shuts her eyes while it steals cream*. Аналізуючи прислів’я, ми можемо скласти уявлення про те, якою бачиться та, чи інша тварина в англійській культурі, яке відношення до себе викликає, які її риси порівнюються з людськими. Наприклад, кішка бачиться шкодливою (*Send not the cat for lard*), лицемірною (*The cat knows whose beard she licks*), живучою (*A cat has nine lives*), лищицею – обережною (*The fox preys furthest from his hole*), лицемірною (*It is an ill sign to see a fox lick a lamb*), гусак – нерозумним (*It is a silly goose that comes to a fox’s sermon*) тощо.

Аналізуючи мовні засоби опису якостей та станів людей, наведемо концептуальні метафори, описані та проілюстровані Дж. Лакоффом [4]:

«Emotional effect is physical contact»:

That idea bowled me over;

That blew me away;

I was struck by his sincerity;

«Physical and emotional states are entities within a person»:

His depression returned;

He could barely contain his joy;

I’ve got to shake off this depression;

He hasn’t got an honest bone in his body;

«Love is a journey»:

We are at a crossroads;

We’re spinning our wheels;

The marriage is on the rocks.

Стосовно метафори “*Love is a journey*” автор підкреслює, що це не просто загальноприйнятий спосіб мовного опису почуття кохання, а насамперед загальноприйнятий спосіб думати про кохання. У мові знаходять висвітлення сприйняття людиною кохання як подорожі. Люблячі сприймаються як мандрівники, їх загальні життєві цілі – як пункт призначення. Їхні взаємини – це транспортний засіб, на якому вони подорожують, щоб досягти пункту призначення [3, с. 71].

Таким чином, метафора не зв’язана тільки з одним словом і не зв’язана тільки з мовними засобами. Метафора – це форма осмислення дійсності: форма мислення й концептуалізації. Ми маємо в цьому випадку справу не з декількома різними метафорами, а з однією – з базовою метафорою, що лежить в основі наведених висловів.

Такі метафори можуть бути проаналізовані на матеріалі різних текстів як приклади авторських метафор. Так, І. Толочин аналізує концептуальні метафори в англійській поезії [7]. На прикладі вірша У. Йїтса автор показує, що уособлення *Sorrow* (*I make the cloak of Sorrow; I build a boat for Sorrow; I weave the shoes of Sorrow; the rover Sorrow*) є реалізацією метафори “*spiritual entities are human beings*”:

“*What do you build with sails for flight? I build a boat for Sorrow: O swift on the seas all day and night Sailleth the rover Sorrow, All day and night*”.

Концептуалізація суму як мандрівника (*rover*), що пливе по морях, причому має власне ім’я, котре пишеться

з великої букви – *Sorrow*. Це – авторська метафора. Але вона зрозуміла читачеві вірша, читач не сприймає цей текст як абсурд саме тому, що ця метафора – одна з реалізацій існуючої в поняттєвій системі людини концептуальної метафори.

У тексті часто присутня розгорнута метафора, що пов'язана не з переосмисленням одного слова, а з переосмисленням групи слів, які не обов'язково зв'язані синтаксично. Наприклад, метафора "*spiritual entities are human beings*" охоплює весь текст згаданого вище вірша У. Йтса.

Метафора здатна створювати новий зміст, творити реальність. У науковій літературі прийнято говорити про живі й мертві метафори. Образність метафори може згодом зникати, стиратися. Ми використовуємо ці метафори в мові, не зауважуючи їх. Однак, стерта образність може знову актуалізуватися – знову усвідомлюватися в мові.

Так, образність фразеологічної одиниці "*to break smb's heart*", часто вживаної для опису того стану душевного болю, що людина може заподіяти тому, хто її любить, актуалізується в конкретному контексті (...*listening to the sound of her heart breaking /G.Lennox*). Дієслово *to break* сприймається у своєму прямому значенні – розбивати як-

ийсь предмет, *heart* при цьому усвідомлюється як предмет, що теж можна розбити на шматочки, і почути, як це діється.

Висновки. Концептуальні метафори на позначення якостей та станів людини виявляються серед трьох базових видів такої метафори: орієнтаційної (з опорою на просторові опозиції, наприклад метафора «верх-низ»), онтологічної (осмислення подій, емоцій у термінах фізичних сутностей: метафора «людина > вмістище», метафора персоніфікації), структурної метафори (структурування однієї концептуальної галузі іншою). Досліджуваний концепт найширше представлений саме структурними метафорами, які можна записати у вигляді таких формул: «тварина > людина», «гастрономічний продукт > людина», «персонаж > людина», «емоційний стан > фізичний контакт», «фізичний та емоційний стани > фізична сутність людини». Оскільки базова концептуальна метафора структурована, вона членується на більш часті метафоричні концепти, такі як «тварина > риса характеру людини» тощо. При цьому найбільш узагальнена метафора («тварина > людина») є базовою. Вона лежить в основі цілого ряду окремих або індивідуальних метафор. Метафора складається з теми (сфери, котра з її допомогою називається) і образу (сфери, котра використовується для називання іншої).

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляева Т. М., Хомяков В. А. Нестандартная лексика английского языка: [учебное пособие] / Т. М. Беляева, В. А. Хомяков. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. – 134 с.
2. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В. З. Демьянков // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17-33.
3. Иванова Е. В. Лексикология и фразеология современного английского языка: [учебное пособие] / Е. В. Иванова. – М.: Издат. центр «Академия», 2011. – 352 с.
4. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем: [монография] / Дж. Лакофф, М. Джонсон; пер. с англ. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 256 с.
5. Лапшина М. Н. Семантическая эволюция английского слова: [монография] / М. Н. Лапшина. – СПб: СПбГУ, 1998. – 185 с.
6. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
7. Толочин И. В. Метафора и интертекст в англоязычной поэзии: [монография] / И. В. Толочин. – СПб.: СПбГУ, 1996. – 220 с.
8. Чекулай И. В. Принцип оценочной актуализации в современном английском языке: [монография] / И. В. Чекулай, О. Н. Прохорова, Ж. Багана, И. А. Куприева. – М.: Инфра-М, 2014. – 160 с.
9. Шитова Л. Ф. Словарь именных идиом. – СПб: Антология, 2013. – 192 с.
10. Black M. Models and metaphors: [monograph] / M. Black. – N. Y.: Routledge, 1962. – 325 p.
11. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary / A. S. Hornby. – М.: Russky Yazyk, 1982. – vol I. – 510 p.; vol II. – 528 p.
12. Minsky M. The Society of Mind: [monograph] / Marvin Minsky. – New York, London, Toronto, 1988. – 286 p.
13. Webster's New World Dictionary / Ed. by D. Guralnik. – N.Y.: Prentice Hall Press, 1984. – 1692 p.

REFERENCES

1. Belyaeva, T. V., Khomyakov, V. A. Substandard English vocabulary [textbook]. L.: Izd-vo LGU, 1985. – 134 p.
2. Demyankov, V. Z. Cognitive linguistics as a kind of interpretive approach // *Voprosy yazykoznaniiya*. 1994. – No 4. – pp. 17-33.
3. Ivanova, E. V. Lexicology and phraseology of modern English [textbook]. M.: Akademiya, 2011. – 352 p.
4. Lakoff, J. The metaphors we live in [monograph]. M.: Izd-vo LKI, 2008. – 256 p.
5. Lapshina, M. N. The semantic evolution of the English word [monograph]. StPb.: SPbGU, 1990. – 685 p.
6. Linguistic Encyclopedic Dictionary / ed. V. N. Yartseva. – М.: Sovetskaya entsiklopediya, 1990. – 685 p.
7. Tolochin, I. V. Metaphor and intertext in English poetry [monograph]. StPb.: SPbGU, 1996. – 220 p.
8. Chekulay, I. V. The principle of evaluative updating in modern English [monograph]. M.: Infra-M, 2014. – 160 p.
9. Shitova, L. F. Dictionary of nominal idioms. StPb.: Antologiya, 2013. – 192 p.

Polycomponent concept of "Human Qualities and States" in modern English

H. M. Udovichenko, S. A. Ostapenko, V. M. Zinchenko

Abstract. The research is devoted to the study of linguistic features of the polycomponent concept of "Human qualities and states" in modern English, which is a complex mental structure and presented on the one hand by separate lexical-semantic groups, and on the other by metaphorical schemes. The concepts can be seen as the basis for the lexical division of the vocabulary, which is a complex system of multirank subsystems. In this paper, research is conducted at the micro-level within the framework of cognitive semantics, the object of which are lexical units. This allowed to identify and describe the specific associations related to people who speak one language or another.

Keywords: *concept, polycomponent concept, quality, state, human.*